

L'AMIC DE LES ARTS

GASETA DE SITGES

ANY II

31 DE MAIG DE 1927

NÚM. 14

«L'AMIC DE LES ARTS»

DIRECTOR
JOSEP CARBONELL I GENE
REDACTORS PERMANENTS
J. V. FOIX - M. A. CASSANYES - RAMON
PLANES - LLUÍS MONTANYÀ - DOMÈNEC
FORMENT - SEBASTIÀ GASCH

GRÀFICS
AGUSTÍ FERRER

AQUEST NÚMERO DE "L'AMIC DE LES
ARTS" HA ESTAT REVISAT PER
LA CENSURA

SUBSCRIPCIÓ L'ANY, 12 PTES.
NÚMERO SOLT, 1 PTA.
SANT GAUDENCI, 2, SITGES

BUT- LLETÍ

PER
JOSEP CARBONELL

La revista «Estudis Universitaris» ha reprès, després d'un silenci massa llarg, la seva valuosa publicació. Als qui amen una mica la Història i senten la passió de les dades detallades i concretes, de les descobertes pacients i a la menuda, única base per a les síntesis segures, no els havem pas de dir nosaltres que foren els «Estudis Universitaris» en llur primera època, ni ponderar l'aplec d'homes erudits que, sota l'ègida venerable de mestre Antoni Rubió i Lluch, versaren a la sàvia publicació el fruit de perllongades recerques i cogitacions. Els tals tindran prou goig amb la mera nova; aquella feina, aquell treball el més bell i formidable dels encaminats a restaurar i expandir la cultura catalana, ha estat reprès admirablement. En el camp de les nostres lletres on el mestratge d'En Rubió i Lluch i dels seus «Estudis Universitaris» ha florit aquestes darreres anyades en benemèrites empreses de caràcter històricoliterari, la reaparició de la docta revista té tot l'aire del reflori-

ment d'una soca centenària, el verd tendre de la qual animarà encara als plançons donats en l'horta pairal als vents de totes les tempestes.

A propòsit d'aquesta segona tongada dels «Estudis Universitaris» ens plau de constatar el gust que actualment preponde-

pació de llur vila o de llur contrada en la història general de la nació. És, si es vol dir així, una febre de l'hora, la qual caldria saber-la aprofitar.

Entre nosaltres, per exemple, la nostra gaseta, que en el seu aspecte local ha tendit a especialitzar-se en els estudis històrics,

dades innumerables que el reverend Pau Farret ha aportat i aportarà encara sobre el passat de Sitges — les nostres famílies, les nostres institucions, el nostre comerç, etc. — una de sola ha servit per afegir a les històries tan incompletes i confuses de la pintura medieval catalana i de

la napolitana, un nom la magnitud del qual és possible que la certifiquin o revelin altres pacients recerques. Vet-ací com l'amorosa cuidança d'un investigador local aprofita sempre a la història general. Car aquesta és la vera importància dels recercadors solitaris i sota aquest aspecte caldria enfocar l'aprofitament de llurs tenacíssimes energies.

Si la Història de Catalunya ha avançat tant en pocs d'anys, gràcies a la fecundíssima labor d'uns quants experts i amb quanta de pressa i integritat no caminaria si esdevenia una feina col·lectiva i organitzada? En cada vila de Catalunya on floreix l'ardua vocació historicista d'un sacerdot o la culta preocupació d'un rector hi ha, generalment, un planter de minyons per a l'esdevenidor moral dels quals hom es preocupa. Fins als dotze, tretze o quinze anys s'ha trobat la manera d'omplir

agradosament llurs ocis. Però ¿i després? — ¡Ah! després esdevé la fatalitat de sempre; una fatalitat, una història d'ineficàcia massa igual, massa sabuda per repetir-la. I ni rastre queda de l'apostolat estrenu amb que hom curà la primera adolescència d'esperits joves i fervorosos.

Paral·lels a aquests grups parroquials n'hi ha, en cada poble, d'altres de corferits per les lletres

«ESCENES DE LA VIDA DE SANT ELOI»
UNA DE LES SIS TAULES DEL RETAULE DEL GREMI D'ARGENTERS, CONSERVADES
EN EL MUSEU DEL PARC, DE BARCELONA
(OL. ARXIU «MAS»)

ra en els grups selectes de les ciutats i viles de Catalunya pel descobriment, el més íntegre, del propi passat. Obríu un diari o una revista, vegeu l'extracte d'una conferència o llegiu una polèmica, sempre us sobtarà el nombre d'historiadors improvisats o solitaris, no desposseïts, però, de l'aire científic més modern, que malden per posar en clar el pretèrit local o la partici-

ha lloat la tasca meritíssima i exemplar del reverend Pau Farret, el qual ja porta dotze anys esmerçats en la lectura, extracte i ordenament de l'arxiu parroquial de Sitges; una part no més, i no la més grossa, de tota l'avior que roman sepultada en l'arxiu municipal i en mants de particulars.

No cal pas remarcar la importància d'una tasca així. Entre les

o pel que ara se'n diu la cultura; homes ben dotats, moltes de vegades, però que la manca de direcció, o la hiperestèsia partidista, o l'absència completa de voluntat marceixen sense pena i glòria.

Jo no crec, fóra massa optimista, que totes aquestes, en principi, seleccions, volguessin aportar llur entusiasta col·laboració a la primera mà de la història nacional. Però sí em sembla que, tot ben ordit, les recerques històriques foren, tant pels que es captenen de la moral dels pobles com pels que s'apassionen per llur aportació cultural, l'aglutinant més a propòsit per omplir la vagarositat d'algunes ànimes juvenques amb veritables pendents vers els més sants principis i la disciplina més absoluta per encarrilar-ne d'altres amb vera vocació intel·lectual.

Organitzat que fos en cada vila un grup historicista, hom podria publicar el seu Butlletí on foren recollits, amb tota cura i bell ordre científic, nombre de documents desxifrats i publicats els articles i les monografies amb què els seus components s'assagessin. Una entitat—la revista «Estudis Universitaris», per exemple—podria centralitzar a Barcelona, l'aportació d'aquestes escoles històriques de Catalunya...

¿Us imagineu l'obra admirable d'una organització semblant i la glòria autèntica que en devallaria sobre tots aquells que la menessin a terme? ¿no us impressiona el contrast entre aquesta participació seriosa a la cultura pairal i el verbalisme mig noucentista, mig elector—híbrida escolia dels «Glossaris»—de tants de galants minyons emboatats d'intel·lectualisme pels quals la cultura és bolados i galeria?

LLIBRES REBUTS

— *Per terres de Crist*, de Joaquim M.ª Nadal. Pròleg de Francesc Cambó. Biblioteca «La Paraula Cristiana». Barcelona.

— *Tutto l'amore*. Diwan delle musiciste dell'Eternismo. Casa editrice «L'estremo Oriente». Villafranca di Verona.

— *Contro Chopin*. Impromptu di un filosofo dell'entusiasmo contro ogni possibile ritorno del primitivo, per Diego Ruiz. Sarti editore. Bologna.

— *Le basi ideali dell'Eternismo*. Discorso agli uomini della cultura, per Remigio Forcolin. Cattedra italiana di pubblicità editrice. Treviso. En parlarem en números successius.

LA LITERATURA

RETORN A LA NATURA

PER
J. V. FOIX

És inútil que, de cara a la natura com m'aconsellen els llibres, cerqui l'arbre on adés inscriví ton nom o els pins que havien

ombregiat els nostres jocs adolescents. Si estenc en creu els braços topo amb els murs d'un túnel; si els aixeco enlaire me'ls empresona una espessa cortina d'ales. Només quan en la meua desesperança cloc els ulls, la natura em somriu: prats, rierols, pollancs, fontanes i ocells viuen de llur vida encesa i es rendeixen a l'encís de les teves danses. Occiria el monstre que m'ullprengué si les meves mans no fossin el record vague de dues fulles mortes, si el meu cos no fos una fràgil figuració vegetal.

Clement Marot,
poeta i actor de «*Les enfants de la mère sotte*» i de «*Les enfants sans souci*»

mot grec *Teos*, que significa Déu. En l'edat medieval, havem de cercar també en l'Església l'origen del drama. La Missa és, en síntesi, el drama sagrat i litúrgic per excel·lència. Els esdeveniments més importants de la vida cristiana: Nadal, Setmana Santa, Pasqua i Resurrecció, foren els assumptes primitius de diàlegs o petites escenes dramàtiques — greus, patètiques, entenedores i augustes, — que es representaven en el clos dels temples i eren admeses litúrgicament. Aquestes representacions religioses s'anaven, lentament, emancipant; adquiriren, de mica en mica, vida pròpia. Tímidament primer, més declaradament a mida que els temps s'anaven escolant, la part teatral

es desglossà sense violència de la part sagrada; el drama profà es separà dels oficis religiosos. I nasqué el primer teatre popular. Les representacions es donaven ja a l'exterior, davant encara, però, dels temples. Semblava, segons una pintoresca expressió, com si les imatges dels sants que ornaven les façanes de les catedrals i omplien llur interior, baixessin de llurs nínxols i deixessin els retaules, per representar llurs vides davant del poble. Els misteris religiosos, que així s'iniciaren, tingueren una llarga i pròspera vida. A partir del segle XV, però, tallat ja del tot el cordó umbilical que els unia a l'Església, farcits de detalls innobles, d'escenes grogüeres, de facècies atrevides i obscenes, entraren en una franca decadència.

A França, per aquells temps, els *Enfants sans souci*, fills de casa bona, espirituals i disbauxats, volgueren posar en ridícol, per a llur pròpia diversió, els defectes i les misèries del gènere humà. Designaven la humanitat amb el nom de *sottise* (ximpleria) i llur cap tenia el títol de Príncep de la *sottise* o

dels *sots* (ximplers). Les obres que donaven en les places públiques prengueren el nom de *sotties* (ximpleries). Gairebé al mateix temps, els *Confrères de la Passion*, associació d'aficionats composta per nobles, mercaders i artesans, feien representacions populars de teatre religiós; i els passants dels

procuradors fundaven, sota el nom de la *Bazoche*, una altra agrupació similar, destinada a jugar, en certs dies solemnes, moralitats i farces, les quals, amb un exterior satíric i alegre, fàcilment entenedor i del gust del poble, abscondien finalitats morals. François Villon, l'enjogassat poeta bohemí, fou un dels més populars autors de farces i de *sotties*. També Clement Marot, un dels més remarcables escriptors francesos medievals, patge de Francesc I, fou autor i actor a la vegada de *sotties*.

Aquests orígens religiosos, poètics i populars, del teatre, que havem assajat, breument, de resumir, donen una idea del mòbil principal de la regressió modernitzant intentada pels autors francesos, als quals ens hem referit, i entre els que cal comptar principalment Paul Claudel — amb tots els honors deguts a la seva elevada categoria — i Henri Ghéon, que acaba de visitar-nos amb els seus *Compagnons de Notre-Dame*, el nom del qual restarà per a sempre vinculat a aquest lloable esforç renovador.

Un malentès — avui encara, per dissort, en peu — entre el públic actual i el teatre cristià, ha impedit que les obres dels esmentats autors i d'alguns altres, seguidors de les mateixes tendències i moguts per idèntics afanys, tinguessin la difusió que mereixerien per llur valor intrínseca.

El mateix Paul Claudel, l'inspiradíssim poeta de *L'Annonce faite a Marie*, potser el major autor dramàtic dels nostres temps — sintètic, innovador i etern a la vegada — és mantingut a distància dels escenaris francesos. Jacques Copeau, l'únic que gosà representar l'admirable trilogia de *L'otage*, *Le Pain dur* i *Le Père Humilité*, es veié obligat a emigrar del *Vieux-Colombier*, mancat d'ajut i de mitjans econòmics per sostenir-lo.

Henri Ghéon, amb una major constància i assiduitat, ha sabut crear-se un públic afecte, que segueix amb un interès creixent totes les representacions dels *Compagnons*.

Aquest intel·ligent escriptor sabé comprendre que en el moment en què Debussy i els russos recreaven el ballet i el drama musical, calia fer quelcom de semblant amb el teatre dels poetes. El seu llibre-enquesta *Nos directions* (1914) palesa la sòlida argumentació, el seriós fonament del seu admirable esforç renaixentista. Es proposà *l'exaltació del real*. *Le Pain* — tragèdia popular — i *L'Eau-de-vie* — tragèdia rústica, — no podien deixar-lo satisfet. Quelcom d'imprecís li mancava per assolir plenament la realització dels seus propòsits. Vingué, però, la guerra, i el retorn al catolicisme que en fou la conseqüència directa (vegi's *Le témoignage d'un converti*) li mos-

PANORAMA

PER
LLUIS MONTANYÀ

HENRI GHÉON I EL TEATRE POÈTIC RELIGIÓS

«M'escolten i pensen el que dic; em miren i entro en llur ànima com en una casa inhabitada».

Si un dia, un gran teatre ideal pogués ésser exclusivament dedicat a la representació de les

obres dels intel·ligents animadors de la renaixença dramàtica francesa — poètica i religiosa, — aquest verset de Léchy Elbernon podria dignament exornar el seu frontispici. La comunitat de sentiments i d'afeccions entre el públic i els actors, entre els espectadors i l'obra representada, que inspirà les primeres tragèdies i els primers balbuceigs de l'art dramàtica, és la idea bàsica de llurs obres.

La tragèdia antiga no era, en els seus primers temps, més que una oda sagrada. Plutarc, convençut de l'origen religiós del teatre, feia venir el seu nom del

El cuiner en una escena de teatre medieval

trà—a la fi — el veritable camí.

Les vides dels sants, les llegendes populars, han donat els temes a les seves comèdies d'aquesta segona etapa; les més noves tendències poètiques, teatrals i escenogràfiques, han estat adequadament esmerçades en llur realització. Ha barrejat el misticisme i la farsa, el vers lliure amb la forma clàssica, i ha aconseguit de bastir un nou teatre, a la manera dels grans misteris medievals.

Els *Compagnons de Notre-Dame* han representat al Teatre Romea les obres més característiques de Ghéon. *Les trois miracles de Sainte-Cécile* i *Le Pauvre sous l'escalier*, podem dir que constitueixen el nucli de tot el seu teatre. La periòdica aparició d'aquesta gaseta, ens permet d'apreciar a una certa distància i amb una profitosa perspectiva, aquests esdeveniments. La crítica diària ha fet ja el seu, favorable o advers, comentari. No tots els judicis han estat encertats ni totes les opinions mesurades. El públic—categòricament—no ha respost. Unes mígrades fileres de butaques, els mateixos dies que hom exhauria les localitats en els teatres que donaven les més insulses i banals revistes. No ha sabut fer-se càrrec que, de *Compagnons de Notre-Dame* no en venen cada dia. Aquests artistes intel·ligents, cultes i experts, genuïns representants del teatre catòlic modern, no mereixien la nostra freda acollida. La petita empenta del darrer dia no deu pas haver borrrat llur llastimosa impressió.

Fa pena de pensar que una senzilla faixa verda amb la llegenda «impròpia per a senyoretes» pugui omplir un teatre, i l'anunci de representacions de teatre poètic cristià, buidar-lo automàticament.

Es un signe dels temps i un índex claríssim de nivell cultural i d'elevació d'esperit.

INFORMACIONS LITERÀRIES

◆ André Chaumeix remarca a la *Revue des Deux Mondes* que un dels trets més característics de la jove literatura és l'abundància i la rapidesa de les imatges. Als homes de la generació actual, diu, el planeta se'ls presenta abigarrat, carregat de màquines singulars, i molt petit. L'art dels joves escriptors francesos — Alexandre Arnoux, André Obey en *L'apprenti sorcier*, Paul Morand, Roland Dorgelès en *Partir*, Pierre Bost en *Crise de Croissance*, etc.—és molt diferent del que fins ara ha estat practicat. En la literatura nova, la imatge val per ella mateixa i per a ella mateixa. Té la seva ressonància en el pensament com en Giraudoux o determina actes com en la *Mort difficile*, de René Crevel. (Vegi's L'AMIC DE LES ARTS, núm. 10). Creu Chaumeix que la tendència d'avui que va no pas a ço que dura, ans a ço que passa; no pas a ço que és permanent en la essència, ans a ço que només es renova per les seves formes, passarà. L'estat d'ànim de la joventut d'avui és d'una tristesa ardent. Per l'articulista que recensionem, aquest frenesí d'imatges, de canvi, de discontinu, aquest culte de la sensació produirà, un cop exhaurit, una renovació de les disciplines intel·lectuals, un desig rejuenit de comprendre.

◆ Heus ací un dels poemes del llibre de J. M. Rovira Artigues, la publicació del qual és imminent:

EL CAMÍ

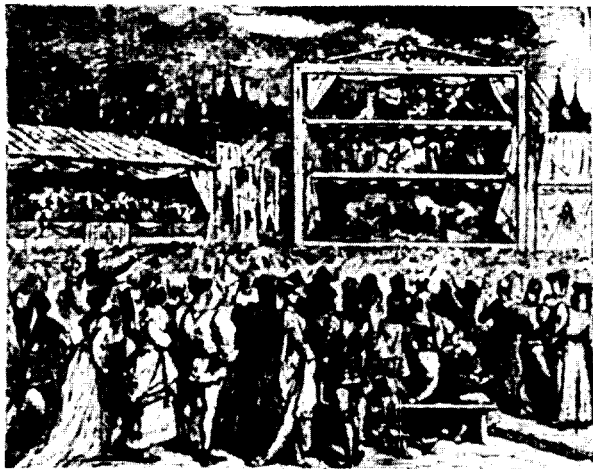
«Camí, joia naixent, sota la verda obaga,
que el cor ens allibera de plany i de tristor,
i el pensament l'endús dintre la pau manya-
[ga
dels arbres i les flors que et fan una cançó.

En l'espessa verdor dels teus marges s'endin-
[sa
un regueró petit on l'aigua va cantant...
[Oh, si fos com el rec, la nostra vida minsa
decorrent sense fressa, en la pau de l'instant!

Si tinguéssim el cel, i l'amor de l'arbreda
i aquell recó de molsa, on flonja l'aigua es
[fon
i a dalt de la muntanya sospirant la pineda
[evoldrieu més riquesa, abscondida en el món?

Sentint com poc a poc la pensa alliberada
va copsant de la vida aquest joïós esclat;
com si ens florís el rostre d'una novella al-
[bada
omplint nostre esperit d'un glop d'eternitat.»

◆ L'AMIC DE LES ARTS dedicarà aviat tot un número a la renaixent cultura occitana. Per tal de presentar en tota la seva extensió i profunda unitat aquest

El teatre medieval a l'aire lliure

balbuceig històric-literari en mig del qual l'esperit de Catalunya cimeja, havent llançat algunes invitacions les quals no sabem encara el temps que tardaran a ésser correspostes. La tendència occitana que d'anys ens és cara i que ja es manifestà en la nostra gaseta al commemorar les festes provençals de Pe-trarca, tindrà així una bella continuació.

LES ARTS

UN QUATRECENTISTA NAPOLITÀ
A CATALUNYA

FILIACIÓ DE LES TAULES DE SANT ELOI DEL MUSEU DE BARCELONA

PER

JOSEP CARBONELL

Els lectors d'aquest article que ho siguin habituals de L'AMIC DE LES ARTS, hauran fet ja la coneixença del pintor napolità al qual ens referim (1). Un contracte exhumat pel reverend Pau Farret, a l'arxiu parroquial de Sitges, ha revelat aquests dies dos fets ignorats: primer, com era el retaule de l'antiga parròquia de la nostra vila; i, segon, el nom de l'artista al qual l'encomanaren els seus almoïnars,

talana (2); camp conreat, però, encara, confús.

Afortunadament — i fins ahir no sabérem com aquest mot és, en aquest cas, just — del retaule que el Credenza pintà per a Sitges se n'ha conservat la taula central. Al santuari de Santa Maria del Vinyet, hom pot veure aplicades a un altar d'estil posterior, les efígies patronals de santa Tecla i de sant Bartomeu; de santa Tecla, la patrona antiquíssima de la vila, i de sant Bartomeu, el co-patró més recent, la introducció del culte del qual a Sitges potser estigui relacionada amb la història de la vinguda del Credenza i d'alguns altres prestigiosos napolitans a la nostra llar. Sobre aquest punt, però, no podem fer encara cap declaració concreta; seguim una pista i veurem.

Tal com deïem en L'AMIC DE LES ARTS, d'Abril, el nom de Nicolao de Credenza no era, abans d'ara, ignorat del tot a Catalunya. El senyor Santpere i Miquel, qui tant d'entusiasme esmerçà en la historiació del nostre quatrecentisme pictòric, el cità en la llista de pintors catalans posada al començament del seu llibre més conegut (3). Cert que, allà, es tracta d'un Nicolau Credença, el qual, després, en el curs de l'obra, es torna Nicolau Crehensa, successor dels Vergós (1509) en el càrrec de pintor oficial del Consell barceloní i un dels seus continuadors en el mestratge pictòric a Catalunya. I res més, si no és esmentar-lo amb Domènech, Guàrdia, Marquès i Pere Nunyeç (Núñez), com un dels possibles autors de les taules de sant Eloi, del Gremi d'Argenters, de Barcelona, conservades en el nostre Museu del Parc. Ni la nacionalitat, ni cap obra concreta del Credenza no foren conegudes pelsenyor Santpere i Miquel. Una variant tan lleugera, però, com és la del nom aportat per l'historiador il·lustre i el que han revelat els arxius parroquials de Sitges, no dona gaire dret a creure que es tracti d'un artista diferent del citat per l'autor de «Els quatrecentistes catalans». Nicolao de Credenza, o Nicolau Credença o Crehensa, foren, en realitat, una sola persona, la historiació de la qual comença d'apassionar-nos.

La taula que perdura del retaule de Sitges (la qual, com es veurà, ens ha servit de pedra de toc pel primer aplec d'obres del mestre napolità) amida 2'02 per 1'72 metres. Banda i banda, amagats per la fusteria més moderna de l'altar, hi ha uns dos pams de post que no es pot dir si són pintats. Per la part superior la fusta puja, també invisible, dos o tres pams; i, vist per alt,

“LA CONFESSIÓ DE SITGES”

és el nom amb què

DIEGO RUIZ

ha batejat el llibre el manuscrit del qual anuncia que trametrà aviat. Un prestigiós editor barceloní publicarà aquest volum on, apassionadament, vindicativament, l'antic, l'autèntic i el més pìregon teoritzador de l'entusiasme; el formulador hodiern de la teoria eternista narra la seva vida atzarosa.

Abrandat d'ira sota el pes d'una màscara que el desfigura; sereníssim en l'altíssima posició intel·lectual que per do li correspon

DIEGO RUIZ

serà llegit amb respecte per tots els catalans; als ideals col·lectius i a la cultura dels quals es donà un dia sense reserves.

«Dic i repetesc que no lluito per a mi. Le moi est haïssable. Jo lluito pel descobriment que jo he fet, el qual és superior a mi. L'eternisme no és una «opinió»: és la Veritat. No és un «sistema del món», ans «el món que finalment s'explica». Fecund de poesia i de crítica — tal com demostren els meus alumnes — l'eternisme és un ferment de civilització.» (Diego Ruiz en una carta recent).

En la pàgina 39, on diu Alfons IVè d'Aragó, cal llegir Alfons Vè d'Aragó i primer de Nàpols.

hom diria que darrera la taula mitgera n'hi ha dues més de ple-gades. Per a cerciorar-se'n cal-dria desfer cautelosament l'altar.

D'un examen detingut de la pintura del Vinyet, ¿què en resta? La taula de santa Tecla i sant Bartomeu ha sofert una bàrbara restauració; malgrat la qual cosa, però, són ben visibles les excel·lències de la primera hora. L'efígie de la santa (1'67 metres) és, per a nosaltres, la que major relació serveix amb la procedència i la personalitat del Credenç. Sant Bartomeu resta més dintre els canons i la idiosincràsia de la pintura catalana del temps; és una figura més de taller, tant, que si s'arribava a demostrar que una altra mà l'havia pintada no ens en estranyariem. El Credenç apareix, en aquesta figura, el seguidor imminent, l'home encara no des-eixit del goticisme i el flamen-quisme directes que perduraren a Catalunya tot el XVe i el XVIe segles. Mentre santa Tecla no porta ja ostensible cap signe del seu cruent martiri (el braç tallat que el seu contemporani Alemany li fa amostar en el retaule de la catedral de Barcelona), sant Bartomeu alça en la destra el coltell, símbol del seu escorxament; aguanta amb la sinistra la cadena on és endoga-lat un dimoni negre i banyut que ix de l'enrajolat, i aixafa amb el peu la testa d'un altre maligne que pretén emergir.

La santa Tecla, de Sitges, vesteix túnica d'entonació bistre amb floracions d'or incisades i, en l'escot breu, ample galó d'or amb simètriques pedreríes: grossos robins en mig de quatre maragdes més petites; porta a la cintura un cinyell, l'or i el dibuix del qual han desaparegut sota el retoc d'una mà inexperta; ample mantell carmesí de gires blanques, vorejat també d'un bell galó amb pedreríes iguals a les del coll de la túnica; el cabell, castany, par-tit en clenxa al mig i tivat fins a la nuca, d'on s'escampa ondu-lat i llarguíssim per sobre les es-patlles. I una cinta del mateix to del mantell, sembrada de boie-tes blanques, orna la testa de la màrtir, la destra de la qual aguanta la palma simbòlica, i l'esquerra un llibre de tapes ver-melles amb fermalls i claus dau-rats.

La túnica de sant Bartomeu és idèntica a la descrita. El seu mantell, al revés del de santa Tecla, cendrós per fora i el folre carmesí. L'apòstol patró de Sitges reproduceix el tipus de barba-rutllat que els grans mestres fla-mencs crearen. La seva faç, bon-xic angulosa, contrasta amb la de la santa màrtir, que és el tros més bell de la taula que descri-vim. Front lleugerament bom-bat, celles fines, cara rodona, bo-ca petita, llavis que el temps ha marcit, esguard ple de llanguí-des, heus ací els detalls de la

ben modelada testa de santa Tecla, — testa molt natural, molt humana — davant la qual la sota signatura del Credenç no resta pas desmentida.

La descoberta del ignorat quatrecentista napolità i l'estudi de la seva taula del Vinyet, ens han menat a repassar les obres contemporànies seves espar-ces per Catalunya i encara in-clas-sificades,

per tal de veure si n'hi ha al-gunes que li puguin ésser atri-buïdes. Cosa lògi-ca, la nos-tra prime-ra visita ha estat per a les taules de sant Eloi, del Gremi d'Argen-ters bar-celonins. La bellesa i l'enigma d'aquestes sis pintu-res ens ha-vien cap-tivat més d'una ve-gada. Les opinions e m e s s sobre elles no havien destruït mai l'ai-re italia-nesc que els trobà-vem. I un document r e c e n -tíssim ens aportava la certesa d'haver viscut ací un mes-tre de Nà-pols... Al-trament, e r e n les obres a e x a -

minar que teníem més a prop.

¿Són, doncs, flamenques les taules de sant Eloi i certa la pa-ternitat anònima amb què les es-menten Richert (4) i Mayer? (5) ¿O, potser, italianes tal com in-sinuà Hervàs? (6)

No cal ésser gaire versat en la història de les diverses cultures pictòriques per adonar-se, en ésser davant les taules de sant Eloi, que es tracta d'un artista d'un medi culturalment molt més ma-dur que el de la majoria dels nos-tres quatrecentistes o cincen-tistes ràcics. D'algun pintor que, si no fou d'Itàlia o de Flandes, estigué almenys tan íntimament lligat

amb un d'aquests dos centres pictòrics, promotors de la gran art medieval de transició renaixentista, o tan absorbit per ells, que la seva personalitat catalanesca havia desaparegut sota la important i aclaparadora in-fluència.

Personalment, ja ho havem insinuat, després d'examinar les taules de sant Eloi ens decidíem

sempre per una atribu-ció italia-na o ita-lianitzada. Tot té en les pin-tures del retaule del Gremi d'Argen-ters bar-celonins el segell refinadí-sim dels grans pre-cursors del Renai-xement; els paisat-ges són a la italia-na; italia-nes són, sobretot, les sump-tuoses arquitec-tures, la bellesa de les figu-res, llur compo-sició, al-guns de llurs pre-ciosos agen-çants i llurs ca-res clàssi-ques que no poden mentir. Tonsalts, càlids; i ní un rictus, ní una tendència al carac-tericisme e i x u t,

a la caricatura, al goticisme nòr-dic dels quals mai pogueren des-eixir-se del tot els nostres mes-tres del quatre-cents i del cinc-cents. Al revés, l'aire pur del reviscolat hel·leno-romanisme és en l'atmosfera d'aquestes sis taules: i, si sobre la matè-ria ens advenia encara algun dubte, els tres portants — gres i el noi, quatre retrats potser? — del sarcòfag, de la taula IV — Escenes de la vida de sant Eloi — cimentaven poderosament en nosaltres la quasi certesa de la italianitat d'aquestes obres. (7)

La tendència flamenquista i la italianitzant que es disputa-

ven la paternitat de les taules de sant Eloi, hom les podia consi-derar conciliades a l'instant en el qual era factible atribuir el re-taule a un mestre napolità que havia fet de Catalunya el seu camp d'acció total o parcial. La història de la pintura napolità-na i la seva dependència (per obra i gràcia dels monarques ca-talans i les obres dels mestres llurs preferits que ells menaren a Nàpols) de la pintura neerlande-sa, és prou coneguda. Producte d'aquesta fusió de les influències de van Eyck, de van der Weyden i altres compatriotes, amb la pròpia inspiració artístic-nacio-nal i els corrents umbro-florenti-no-venecians que travessaren la vida renaixentista sud-italiana, foren els mestres napolitans i pa-lermites del quatre-cents i el cinc-cents, tals com Antonello de Mes-sina, Leonardo de Besozzo, An-tonio Solario, Tomasso di Vigi-lia, Antonio Crescenzi, Ricardo Quartararo, etc., successors, en l'escola sicilo-napolitana o italo-meridional, del mestre Nicolò Antonio — 1420-1460 — amb algunes obres dels quals les tau-les dels argenters barcelonins admeten una germanad legití-ma. (8)

Cal convenir, però, que amb la sola coneixença de la taula mitgera del retaule de Sitges hauria estat massa agosarat de llançar-se a una filiació rotunda de les taules de sant Eloi a favor de Nicolao de Credenç, àdhuc suposant que el retaule subreenc podia ésser una obra primicera, la primera o una de les primeres que el Credenç acceptava en instal·lar-se ací — any 149... és la data probable del document (9) — i les taules de sant Eloi, que el senyor Santpere i Mi-quel digué saber de cert que hom les pintava en 1524, una obra de maduresa, de mà de mestre en el punt dolç de la seva art. Tot en aquestes taules dels argenters és perfect; en la dels sants patrons de Sitges les im-perfeccions no escassegen. Els en-rajolats de les taules barcelonines, per exemple, són traçats segons rigoroses lleis de perspectiva; en la de Sitges són planifòrmics en tota llur extensió, menys sota la figura de sant Bartomeu, on de perspectiva n'hi ha besllums. Al-tres semblances no acabaven tampoc de satisfer-nos. I haurien restat sense lligam el fet impor-tantíssim de saber en la Catalu-nya quatrecentista i cincen-tista un pintor napolità, i la profunda suposició de trobar-nos davant unes taules la paternitat teòrica de les quals només restava satis-feta atribuint-les a un quatrecen-tista italià, si no ens hagués ad-vingut la fortuna que una darre-ra, minuciosa investigació ens de-parà. En la taula V — La mort de sant Eloi — i en el brodat de la capa pluvial que porta el sant bisbe de l'extrema dreta del qua-dro, hi ha pintats, ultra sant Pere

FRAGMENT DE «LA MORT DE SANT ELOI»
ALTRA DE LES SIS TAULES DEL GREMI D'AR-
GENTERS, CONSERVADES EN EL MUSEU DEL
PARC, DE BARCELONA

(Vegeu en el brodat de la capa pluvial del bisbe dret darre-ra el sant traspassat les imatges de sant Pere, santa Tecla i sant Bartomeu).

(CI. ARXIU "MAS")

en la part més alta, els patrons de Sitges, santa Tecla i sant Bartomeu, en una figuració que hom pot dir derivada de la del retaule de Santa Maria del Vinyet. (10)

¿N'hi ha prou amb aquesta constatació per atribuir a Nicolao de Credenza la paternitat de les taules de sant Eloi? Nosaltres aportem a l'estudi erudit i teòric-critic la constatació d'un fet. No volem, per ara, afegir ni treure res. Mentre no hi hagi cap altra prova més concreta, valgui aquesta. I esperem confiats que noves investigacions i descobertes rectifiquin, o afirmen i augmentin, les dades sobre el quatre-centista napolità Nicolao de Credenza, la resurrecció del qual ens ha omplert de joia unes quantes vetlles estudioses. (11)

(1) Vegeu el núm. 13 de L'AMIC DE LES ARTS, Abril 1927.

(2) Devem a l'honorat director del Museu Episcopal de Vich, el reverend senyor Josep Gudiol, al qual la sollicitarem, la següent recensió de dades sobre els Credenza o Crehensa quatrecentistes o cincenistes coneguts en la nostra història artística. Cap dels autors citats sabé, a l'igual que el senyor Santpere i Miquel, l'origen napolità del pintor en cap, potser, de la nissaga pictòrica dels Credenza. Les valuoses dades aportades per mossèn Josep Gudiol, ens servirán de base per a nous destriaments de l'obra del pintor napolità i la dels seus descendents.

En S. Santpere i Miquel — diu l'al·ludit senyor — trobà citat el Crehensa en papers de 1501 i 1509. Mossèn Josep Mas, arxiver del Capítol de Barcelona, reporta que l'any 1505 mestre Nicolau es degué maridar amb una tal Bernardina Bret i que en els albarans de l'obra de la Seu barcelonina hi consten diverses pagues que li feren per treballs seus.

En 1514 hom li donà vint-i-quatre sous per pintar uns escuts del Capítol de Barcelona, els quals devien anar en una civera o baiard. (B. de la R. A. de B. Ll. de B.; any 1912, pàg. 309 i 436). En 1516 rebé trenta-quatre lliures i vuit sous per les pintures fetes en les portes de l'orga de Santa Maria de la Mar. (R. Musc. Cat. n.º 16 pàg. 97; i B. Bassegoda, «Santa Maria de la Mar», vol. I pàg. 413). L'any 1523, el Consell barceloní el tenia ocupat en diverses obres menors de la Casa Comunal. Així consta que li feren pintar l'Angel Custodi del portal del mateix nom; el drap d'or de la sepultura o aniversari de la reina Isabel; i fou en aquell mateix temps que hom li donà a pintar el retaule de l'església de sant Sebastià. (Puiggari, *Artistas catalanes inéditos*, vol. II). En 1524 perit un treball de pintor. (Puig i Miret, «La casa de la Generalitat de Catalunya», A. del I. d'E. C. anys 1909-10 pàg. 422). L'any 1527 el Capítol Catedral de Barcelona li pagava mil lliures pels seus treballs. (Rvd. Josep Mas, lloc citat, pàg. 436). Un any abans — 1526 — hom el troba citat com a mestre de vidrieres com a pintor d'una xemaneia i com a constructor d'una vidriera per a la Casa de la Diputació. (Id. pàg. 437). L'any 1531 feia guadamacils de brocat amb camper carmesi i d'altres colors, i pintava l'esfera del rellotge i altres obres menors de l'esmentat palau. (Id. pàg. 437). En el mateix any i en companyia d'En Jaume Torner, pintor barceloní, i de N'Antoni Ropit, de Mataró, pintà el retaule d'Argentona que encara es conserva en l'església

parroquial. L'obra fou evaluada en dos-cents-dos sous, la meitat dels quals cobrà en cera. (Carreres i Candi, «Diario de Barcelona», 30 d'agost de 1903). L'any 1549 el trobem constituït perit d'un retaule; i en 22 de novembre de 1558 segurament havia mort, puix que se li anomenava successor en el càrrec de pintor del Consell barceloní. (Puiggari, lloc citat).

Un fill de mestre Nicolau, anomenat Jaume de Credenza, es maridà l'any 1555 amb una vilafranquina de nom Montserrat (Rvd. Josep Mas, lloc citat, pàg. 315).

Un altre Nicolau de Credenza, pintor de vidrieres, cobrava en 1550 les tres que havia fet per a la Seu de Barcelona. (Reverend Josep Mas, lloc citat, pàg. 305). En 1570 n'adobava altres dues de la Catedral barcelonina; i en 1589, encarnava diverses imatges d'argent, de la sagristia de la mateixa Seu, i en daurava les peanyes. (Id. pàg. 320).

(3) S. Santpere i Miquel, *Los cuatrocentistas catalanes*. Dos volums. Edició «L'Avenç». Barcelona.

(4) Gertrudis Richert, *La pintura medieval española. Pinturas murales y tablas catalanas*. Edició Gustau Gili. Barcelona.

Heus ací, però, algunes someres remarques. El primer portant, aquell sobre el mantell del qual es posa la mà del noi figurat en una mena d'al·lusió paterna, porta barretina, prenda catalana i, per extensió, napolitana. El segon portant, bell jovecèll d'aire romano-rafaelesc és la única figura que mira, com en quasi tots els casos d'auto-retrat,

a l'espectador. I el terç portant, l'home del bell mantell, del bonet dantesco i del perfil italo-florentí, completa amb el seu posat de venerable cap de casa, la trilogia de les figures més dignes, en aquesta taula, d'estudi.

Caldria remarcar-ne encara alguna de les que van en processó. Ja havem dit, però, que manca espai. N'hi ha u r a, doncs, prou amb cridar

l'atenció sobre ço que havem escrit i sobre el gust clàssico-italià que revela l'ús i pintura de mantells de plects grans i ben caiguts.

(8) Poques històries són tan confuses com aquesta del període quatrecentista i cincenista de la pintura sud-italiana. Els museus i els palaus (col·lecció Bordonaro), les esglésies i els convents de Nàpols i de Sicília, sobriuen de belles obres anònimes les quals hom atribueix, qua-

de Giotto, a l'església de la Inconcreta, per exemple, Bertaux les reclama per un sienès i Venturi per al romà Cavellini.

Nombre d'historiadors s'han esmerçat en la noble feina de produir, en la història pre-renaixentista i renaixentista de Nàpols, una escola nacional; una història que dongui a tot el període que va del XIVe al XVIIe segles, noms i obres pròpies. Però els arxius són avars i les temptatives no sempre reixen. «Quil reste touchant, pourtant — escriu l'any 1920 M. André Maurel — le désir de Naples de produire son œuvre personnelle! Helas! il n'y eut pas plus de Ciccione, à qui on attribua longtemps ce tombeau de Caracciolo, qu'il n'y eut de Masuccio. Existait-il, du moins, un Zingaro (Antonio Solario) sans qui la peinture napolitaine sous Anjou et sous Aragon s'effondrait, comme disparaît la sculpture sans Masuccio?...» I el poeta napolità Salvatore de Giacomo ha dit ço que segueix: «D'un art national, d'un art que l'on puisse appeler napolitain il est impossible de réunir beaucoup d'exemples. Naples voit s'exprimer chez elle, selon les maîtres du moment, diverses formules étrangères, de telle façon que l'on est forcé de mener de front l'histoire des merveilles que la peinture, l'architecture et la sculpture y ont abondamment laissées durant quatre ou cinq siècles.» No cal, després d'aquestes citacions, ponderar la fortuna d'haver pogut llegir a Catalunya la signatura d'un artista de Nàpols, just del temps que més clares són les noves que se'n tenen.

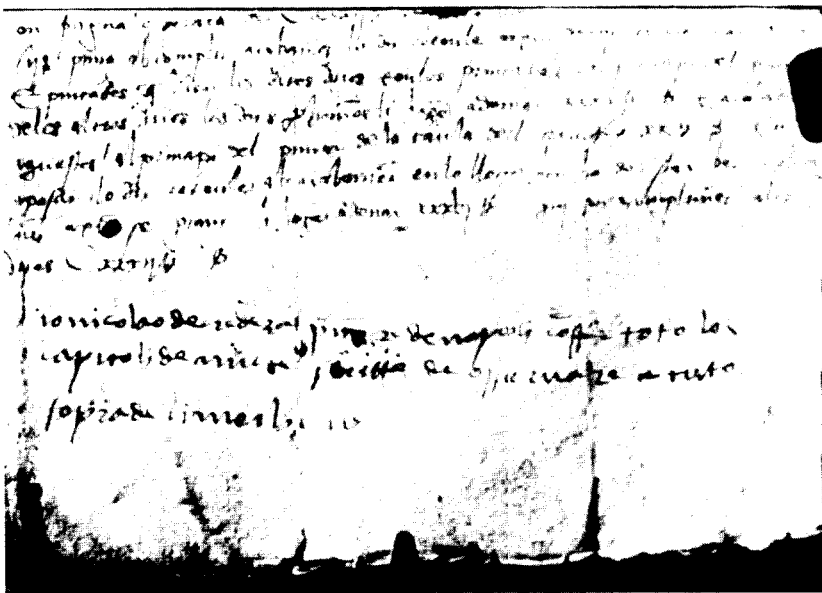
Hom està d'acord en atorgar a Alfons IV d'Aragó el mèrit cabdal d'haver intentat produir a Nàpols un renaixement cultural comparable al que floria en els estats de la Itàlia del nord. Ell fou qui, de Catalunya, portà a Nàpols l'art flamenca. Ultra el camí interior d'Itàlia, cal creure, doncs, que les relacions tan esmentades entre Flandes i Nàpols s'havien de fer per la nostra pàtria. Si entre nosaltres es troben mestres italians i obres italianitzades; i si per obra nostra arribaren a Sicília i a Nàpols les influències del nord, ¿s'ha pensat en els possibles mestres catalans que amb la nostra monarquia haurien pogut passar a Nàpols? ¿s'ha pensat en les obres de pintors d'ací que haurien pogut tenir voga allà i conservar-s'hi encara tal com a Sardenya? (*Storia della pittura in Sardegna nel secolo XV*, per Carlo Aru. A. del I. d'E. C. any IVº 1912-14). ¿tal taula pomposament atribuïda a van Eyck o a Memling, ¿no es conformaria, potser, amb la paternitat d'un Dalmau? La pintura sicilo-napolitana és, potser, per a nosaltres, un bell camp d'exploració.

(9) Escrit aquest article havem vist el contracte en qüestió el qual no porta data. El fet, però, de citar-se en ell a l'arrendador de la parròquia de Sitges, mossèn Amador Mir, ha permès al reverend Pau Farret de deduir el temps en què probablement fou pactada la pintura del retaule. Mossèn Amador Mir figura per primera vegada com a rector en documents de l'any 1494. Però no es té esment d'un seu successor — Bartomeu Prat — fins a l'any 1523. Per la nostra part, en tractar d'aquest afer, ratifiquem el que diguerem en L'AMIC DE LES ARTS del mes passat. Fet o no a les acaballes del XVè segle, el retaule degué inaugurar-se, uns anys més o menys, a les primeries del segle XVI. En un altre article parlarem d'aquest i d'altres aspectes de la vida dels Credenza, suggerides per les dades aportades i algunes d'inèdites.

(10) Compareu la taula de «La mort de sant Eloi» (1524) del Gremi

FRANCESC DOMINGO. — RETRAT

"IO NICOLAO DE CREDENZA PINTORE DE NAPOLI (CONFESSO TOTO LOS CAPITOLI DE AMONTE SORITTE DE OSSERVARE A TUTO SOPRA DE LI MEI BENE".

(La signatura del pintor del retaule major de l'antiga parròquia de Sitges en el contracte conservat en l'Arxiu parroquial).

(CL. BATTLE)

(5) A. L. Mayer, *La pintura española*. Col·lecció «Labor». Barcelona.

(6) José Pérez Hervás, *Historia del Renacimiento*. Dos volums. Col·lecció Muntaner i Simón. Barcelona.

(7) Ens manca espai per a un estudi detallat d'aquestes figures, tan personals, dels portants del sarcòfag i la del minyonet que va amb ells.

si sempre sense fe completa, a mestres flamencs. (Triptic Malvagna, del museu de Palerm; frescos del palau Sclafani, etc.). Adhuc en la història dels propis artistes sicilo-napolitans la veritat es barreja amb la llegenda (veure sinó la d'Antonello de Messina) i el dubte presideix les atribucions que més semblaven reposar sobre dades concloents. Les pintures

d'Argenters, amb la de «La consagració de sant Agustí», del Gremi de Curtidors, atribuïda a Pau Vergós (1492-95) i a Jaume Huguet. En la capa pluvial del sant bisbe consagrat també hi figura sant Bartomeu, però sobre seu és santa Eulàlia, i no santa Tecla, la única màrtir ben visible del brocat. La fermesa, el realisme, la magnificència d'aquesta taula, en la qual cada prelat és un retrat viu i una deu formidable de documentació psicològica, contrasten amb l'aplec de bisbes dolçissims de «La mort de sant Eloi», possible obra mestre del napolità Nicolao de Credenza.

(11) El lector de les dades sobre els Credenza aplegades per mossèn Josep Gudiol (primera nota) haurà vist que, ultra el Nicolao de Credenza, pare, hom té esment d'un fill seu anomenat Jaume i d'un altre Nicolau de Credenza, probable germà del Jaume i fill de l'autèntic napolità. Aquestes dades permeten fer entorn la filiació de les taules de sant Eloi més suposicions que les que hem emès en aquest article. Si es confirma la troballa d'algun altre document potser podrem obrir sobre aquest problema artístic algunes bel·les i noves clarianes.

LES EXPOSICIONS

PER
SEBASTIÀ GASCH

FRANCESC DOMÍNGO

Francesc Domingo és un dels joves que havien despertat antany una grossa curiositat, en donar llurs primers passos artístics, i que, després de llarga absència de les nostres sales d'exposicions, han fet aquest any llur reaparició. La seva exposició, però, no ha constituït com les exposicions d'altres d'aquests joves, efectuades aquesta temporada — Espinal, Marquès-Puig, per exemple — un cas de bancarrota artística total. Molt al contrari. La seva exposició assenyalava una alça creixent del seu paper.

Francesc Domingo. Heu-vos ací un nom que segurament deu ésser molt poc car a tots els éssers de mentalitat migradeta que poblen aquest món artístic nostre, irrespirable, per als quals la pintura es redueix a la baixa manualitat estricta d'un ofici. I, ço que és pitjor, un ofici entès de la fàlsia més pedestre que hom pugui imaginar.

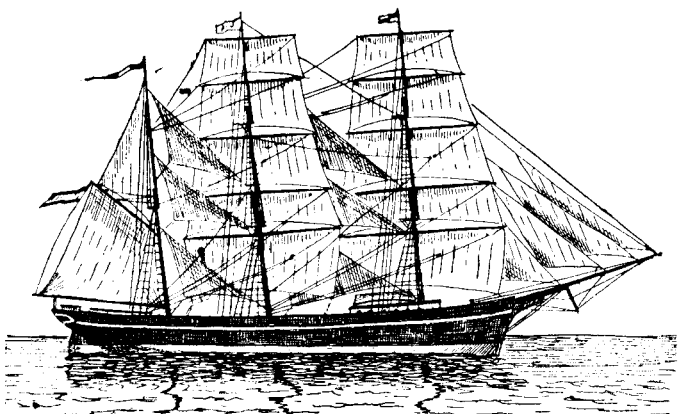
L'obra d'En Domingo, en efecte, participa molt poc d'aquest ofici tan vantat i, menys encara, d'aquesta pintura, que va d'ací d'allà per penyes i cenacles amb to grandiloqüent. En l'obra de Domingo, aquest ofici — falsa concepció de l'ofici — no hi té assignat cap lloc; aquesta pintura — falsa concepció de la pintura — no es veu en cap recó. Això no vol dir, però, que Domingo no es preocupi, ni de pintura, ni d'ofici. Parlem de la veritable pintura i del veritable ofici. La veritable pintura i el veritable ofici que, vulguin no vulguin, el cubisme ha retrobat.

Domingo és fill de la seva època. Els problemes plàstics que el

cubisme ha suscitat són tothora presents en l'obra de Domingo. La geometria és el sòlid ossam equilibrat que aguanta la carn pictòrica més plena d'ànima que s'ha contemplat ací de molt temps ençà. Aquest ofici, aquests problemes, aquesta geometria, però, no són mai una fi en sí — com en els desuets conreadors de la pintura absoluta — sinó que constitueixen l'estricta mitjà per

devila, antic campió de l'elogi incondicional, que ha aprofitat l'exposició Domingo per a debutar com a detractor.

Lamentem, finalment, que — degut al desconeixement en què es trobava del putrefacte estat del nostre món artístic — Francesc Domingo s'hagi decidit a fer una exposició a Barcelona. Això, però, l'haurà alligonat. Això li haurà fet veure clarament que

BRIC-BARCA «BORINQUEN» DELS NAVILERS «AMELL, JULIÀ I C.^a». (PLOMA D'EMERENCIÀ ROIG)

a exterioritzar la mística emoció, la profunda humanitat, l'exuberància anímica que enriqueix la personalitat de F. Domingo.

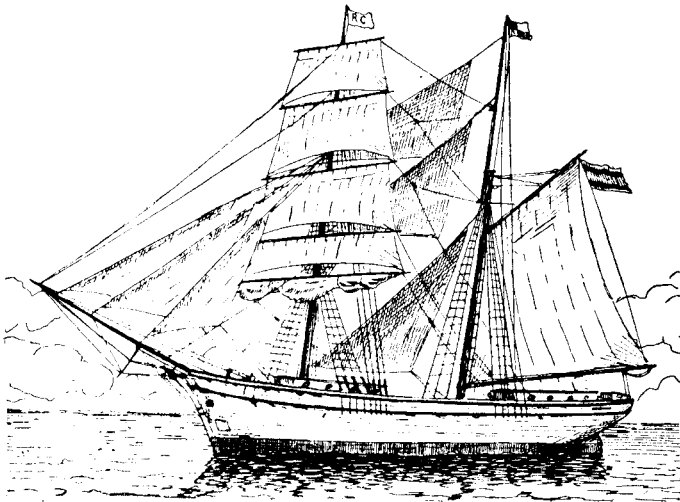
L'expressió interior ho domina tot en aquestes teles i tot li és subordinat. Aquest patètic, que no ens lassem de vantar, vibra en totes aquestes teles, en aquests paisatges, en aquestes figures, que tenen, algunes, la rigidesa aspra i la immobilitat patètica dels millors primitius.

s'ha equivocat de pis. I ara, de retorn a Europa, que ho denunciï ben alt per tot arreu.

RAFAEL BARRADAS

A les Galeries Dalmau, hem pogut admirar les darreres obres del pintor Rafael Barradas.

Barradas, que exposà per primera vegada a Barcelona, fa nou o deu anys, en plena època heròica de l'avantguardisme català, l'època del malaguanyat Sal-

BERGANTÍ-GOLETA «FE» DELS NAVILERS «CATASÚS I C.^a». (PLOMA D'EMERENCIÀ ROIG)

Heu-vos ací, doncs, un fort temperament, una obra rica de valors plàstics i de valors poètiques, una poderosa personalitat. I això, a desgrat de l'èxit econòmic nul d'aquesta exhibició, a desgrat dels comentaris desfavorables que han abundat pels grups, a desgrat de la inefable hilaritat que aquesta pintura ha despertat en el públic, i a desgrat de la crítica d'En Carles Cap-

vat i Papasseit, aconseguí, en ésser conegudes les seves primeres obres, de cridar immediatament l'atenció de tots els amants d'un art pur i vivent.

Més tard, instal·lat a Madrid, la seva pintura s'aiguallà i es deixà considerablement fins a fer-nos tèmber la caiguda dins un cartellisme irremeiable, o dins una art superficial i banal d'il·lustrador de magazine.

Ara, de retorn entre nosaltres, Barradas lluita apassionadament, asprament, amb un neguit que voreja la tortura, per treure's del damunt tot aquest enfarfec. En exposar recentment les seves obres a la inaugural de càn Dalmau — vegeu aquell fortíssim retrat de dona — presumirem tot seguit que calia atorgar al nou Barradas un crèdit amplíssim. La seva actual exposició confirma plenament el nostre optimisme. En algunes teles — poques, sortosament — hi ha encara vestigis desagradables del Barradas d'antany. En d'altres, però — la majoria — aquest pintor ateny ja un grau molt més alt de profunditat, i arriba a un expressionisme patètic, a un caracterisme ben intens, pel camí dels quals voldríem veure'l prosseguir.

INFORMACIONS ARTÍSTIQUES

HA MORT JUAN GRIS

◆ ¡Juan Gris ha mort! La notícia, inesperada, ens commou fortament. Sabiem que l'estat de salut de Juan Gris no era gens satisfactori. El sabiem delicat. Fa quatre o cinc anys, greument malalt, es vegé obligat a absentar-se de París i es traslladà al camp, on passà una llarga temporada. Després, sense notícies seves, el creiem francament millorat o completament guarit. Ara, la fatal notícia ens sorpren, doncs, desagradablement.

Juan Gris va néixer a Madrid, el 23 de març de 1887. En 1906 arribava a París. Amic, aviat, de Picasso, Gris presenciat l'eclosió del cubisme i esdevé prest un dels seus més entusiastes adeptes. Ingressa tot seguit a l'ècurie de Léonce Rosenberg, convertint-se ben tost en un dels seus més intel·ligents poulains.

Juan Gris fou una de les més importants personalitats del cubisme. Ell contribuï poderosament a sistematitzar les troballes instintives de Picasso. Les seves obres, però, no foren mai fredes elucubracions cerebrals. Dotat d'una forta sensibilitat, una sensibilitat tota geomètrica, gosariem a dir, amb un sentit plàstic agudíssim, les teles de Gris són, podriem afirmar, la ciència pictòrica humanitzada.

¡Descansi en pau l'il·lustre pintor!

ASSOCIACIÓ D'ESCUPTORS

◆ Aquesta novella agrupació ha celebrat la seva primera exposició a la Sala Parés. Les obres de Granyer i de Rebull constitueixen, al nostre entendre, les més fortes aportacions d'aquest conjunt. Magí A. Cassanyes comentarà, en el número vinent, l'obra de Granyer. El signant d'aquestes notes pensa ocupar-se, més endavant, de l'obra de Rebull.

LA VILA

ELS ANTICS NAVILERS SITGETANS I EL COMERÇ COLONIAL

PER
EMERENCIÀ ROIG

Des de l'any 1850 a les acaballes del segle XIXe, fou l'època més esplèndida de l'antiga marina velera catalana. Contribuïren a una tal prosperitat dos factors: la manca de perfeccionament de la navegació a vapor (i l'absència ací d'aquesta mena de vai-

xells) i l'existència de dominis colonials peninsulars, amb els quals hom feia un gran tràfec d'exportació i d'importació.

Els vaixells de vela de la gloriosa marina de comerç catalana, procedien tots de les famoses drassanes de Vilassar de Mar, d'Arenys de Mar, de Blanes, de Lloret de Mar i de Sant Feliu de Guíxols. Els tipus de velers llavors més corrents eren: bric-barques, bergantins i pollacres rodones. Els primers tenien un desplaçament d'unes cinc-centes tones, i els dos darrers, d'unes tres-centes aproximadament.

Les carreres dels velers catalans variaven, malgrat posar per igual en comunicació la península amb terres d'Amèrica. Totes partien del port de Barcelona i s'adreçaven als de Nord-Amèrica, de Mèxic, de les Antilles, del Brasil, d'Argentina, d'Uruguai i de Xile, pel Cap de Forns (Terra del Foc — Patagònia —). El tràfec més característic de l'època fou l'exportació de teixits, d'obra (maons, teules), de vi, de sal, d'avellanes, de cebes i de roldó, embarcats al port de Barcelona. Els velers que feien la carrera de Sud-Amèrica, un cop descarregada a Montevideo la sal embarcada a Cadiz, embarcaven *tasajo* (carn de bou seca i salada) i el duïen a les Antilles. En els viatges de retorn carregaven a Cuba sucre, rom, fustes de cedre i de caoba; i a Puerto Rico, cafès, amb destí a Barcelona. Malgrat ésser cert, tal com havem dit, que la major part dels velers feien la carrera de les Antilles i del Plata, també n'hi havia que s'arriscaven a les mars de Xile, navegació plena d'aventures, puix que amb velers de petit tonatge calia doblar el Cap de Forns, de tanta d'anomenada entre els navegants, pel mal temps que sempre hi fa, encarat com és al Pacífic, el més gran i imponent dels oceans del món.

Altra empresa aventurera era la carrera de Filipines. Sense obrir, encara, en aquella època el canal de Suez, glòria del geni d'En Lesseps, les nostres naus tombaven el Cap de Bona Esperança, rival del de Forns pels temporals i els mals temps que sempre hi regnen. Aquestes navegacions a la vela, com els creuers de l'Atlàntic, mar de tempestes, de ciclons i d'equinoccis, posaren a prova els nostres vaixells i navegants. Nombre de bastiments hi esdevingueren cèlebres, i nombrosos navegants s'hi auriolaren amb la fama de vers herois de la mar. En aquestes pàgines glorioses de la marina de comerç catalana, hi guanyaren un lloc molts de fills de Sitges; els uns donats als afers navilers; d'altres, al seu comanament i tripulació. Dels velers on anaven se'n conten grans escomeses, dignes d'ésser narrades i conegudes dels amants de les tradicions

marítimes de la nostra vila.

Antigament existiren a Sitges compatriotes de caràcter emprendor, plens d'esperit mercantil i de patriotisme, que enaltiren en alt grau els afers navilers i comercials de l'època. Els navilers sitgetans van fundar cases de molta empena i grans capitals, que assoliren molt de nom i crèdit en el món dels negocis. Tenien cases consignatàries a Barcelona amb sucursals a Sitges. Eren propietaris de grans velers de dos i de tres pals, construïts en les drassanes de la costa de llevant. Tots els seus bastiments eren de sòlida construcció, molt mariners i corredors. Anaven manats per experts capitans, procedents de les escoles de nàutica de Barcelona, i de l'«Estudi de Pilots», de Vilassar de Mar. Alguns d'uien tripulacions formades per fills de Sitges, gent valenta i abnegada que mai defallí davant els contratemps de la navegació, molt freqüents per raó de la manera com es viatjava.

Les cases navíleres sitgetanes d'aquella època eren: la «Massó, Sabater i C.^a»; «Amell, Julià i C.^a»; «Catasús i C.^a», i «Robert, Carreres Germans». Totes estaven, com havem dit, establertes a Barcelona, on tenien matriculats llurs vaixells. Les cases «Amell, Julià i C.^a» i «Catasús i C.^a» eren les de sucursal a Sitges, establertes en unes cases de la Ribera.

La casa «Amell...» posseïa tres grans velers: el *Borinquien*, el *Nuevo Borinquien* i el *Nacional*. Els dos primers, eren bric-barques i el darrer, un bergantí rodó. La casa «Massó, Sabater i C.^a» tenia els bric-barques *Nueva Teresa Cubana* (el veler més popular d'aquella època, per tal com en ell viatjaven tots els sitgetans que anaven i venien de la Illa de Cuba) i el *Bella Subur*. A més, era propietària del llaut *Vinyet*. La casa «Catasús i C.^a», posseïa el cèlebre bric-barca *Villa de Sitges*, el bastiment més notable de la marina velera d'aquell temps, el qual inaugurà la na-

vegació amb un viatge a Filipines, pel Cap de Bona Esperança, i, en altra ocasió, feu un viatge des de Charleston a Cadiz (endut per un cicló) en sols quinze dies, rapidesa que constituí el record de velocitat de les travessies transatlàntiques de vaixells de vela. També fou dels «Catasús i C.^a» el llaut *Vilanova*. La casa «Robert, Carreres Grs.» llançà en distintes èpoques els bergantins-goletes, *Timoteo 1.º*, *Timoteo 2.º*, *Príncep*, *Anton* i *Fe*.

Les cases «Massó, Sabater i C.^a» i «Catasús i C.^a», explotaven les navegacions de cabotatge i d'altura; la primera per mitjà dels llauts amb els quals portaven el vi de Sitges a Barcelona; i l'altra amb els grans velers que de Barcelona l'emmenaven a Amè-

rica, junt amb altres mercaderies, a través de l'Atlàntic o de la Mar Gran, tal com en deien els navegants de llavors.

Els navílers sitgetans es dedicaren amb preferència a les carreres de Barcelona a les Antilles, que algunes vegades allargaven fins als ports de Nord-

Amèrica i del Canadà. Entre llur partida i llur destí ancoraven en els d'Aguadilla (Puerto Rico), Nuevitas, Manzanillo, Habana (Cuba), Charleston, Nova Orleans, Savannah (EE. UU. de N.-A.) i Brunswick (Canadà) la famosa factoria americana on anaven a carregar tota mena de velers del vell continent, i que tanta d'anomenada aconseguí com a dipòsit de les excel·lents fustes de pi teia que creixen en els boscos immensos del Canadà.

Els velers de les cases «Amell...», «Massó...» i «Catasús i C.^a» feren amb preferència el transport de vins de Sitges i del Penedès. Hom embarcava en la nostra rada el vi als llauts *Vinyet*, *Vilanova*, *San Juan*, *Aguila de Oro* i *Trinidad*, els quals el duïen a Barcelona. En aquell port important, els llauts atracaven al costat dels velers de les nostres cases navíleres i es procedia al trasllat de les botes arribades en les naus de cabotatge als vaixells de creus (bric-barques i bergantins) per

mitjà d'aparells de *quadernals*, que hom feia maniobrar amb l'ajuda de *cabries* instal·lades a bord dels llauts. Ultra els vins negres s'exportaven moltes de cargues de vins blancs generosos: malvasia i moscatell, en botes. En els ports cubans i en les cases importadores, restaven estivades les sitgetanes remeses, el famós vi de les quals embotellaven després, etiquetaven i capsulaven, amb les bones marques de Sitges. En aquestes condicions, es venien malvasia i moscatell de marca, a bons preus, d'on n'advenien guanys molt falaguers per als importadors i els colliters, puix cal tenir en compte que el vi introduït en grans botes pagava a les aduanes cubanes drets molt poc elevats o sigui tarifes mínimes.

Altra càrrega que portaven quasi sempre els velers de la casa «Robert i Carreres Grs.», era la d'obra (maons i teules) destinada a Habana. Per carregar-la, els bastiments atracaven de proa al moll de la Ribera, de la Barceloneta. Hom introduïa les estives de maons pel *portaló*. Un cop els velers carregats, es tapava el *portaló* amb la *portella*, la qual es calafatejava, encara, i enquitranava. Els vaixells de càn «Robert i Carreres Grs.» arrostraven amb gran valentia les travessies de l'Atlàntic atapeïts d'aquest carregament sempre temut per la gent de mar, perquè l'obra té un pes extraordinari i és capaç d'obrir un vaixell de dalt a baix en un senzill accident marítim. Era una càrrega tan pesada, que al cap d'una dotzena de viatges inutilitzava un bastiment que ja tingués alguns anys de navegació.

Explicat el comerç d'exportació que feien les cases navíleres de Sitges, parem-nos una mica en el d'importació. Llestos els navilis de la missió que els havia dut als ports antillans, omplien llurs bodegues de sacs de cafè, caixons de sucre, botes de rom i tanques de melassa. Si aquests nòlits encara no els omplenaven, els vaixells s'encaminaven a la recerca d'un pico de dog a Nova Orleans, i un altre de cotó a Charleston. Altres vegades, els vaixells sortien dels ports cubans en llast, directes cap a Brunswick (Canadà), per tal de carregar taulons de pi de teia o d'abet. I d'altres, encara, eren als ports de Nuevitas, Manzanillo i Santa Cruz del Sur, on anaven a carregar caoba o cedre. Amb les bodegues ben plenes creuaven de bell nou l'Atlàntic i rendien viatge a Barcelona, on, atracats als molls, buidaven poc a poc llur valuosa càrrega de cotons, de dogues i colonials, que els treien les grues hidràuliques que hi havia abans de les elèctriques d'ara. Els taulons del Canadà hom els descarregava atracant els velers de proa al moll, obrint el *portaló* i estenent una palanca que unia el veler a la terra ferma. L'operació de treu-

«ESTRES DE CAÇA» BOIX DE FRANCESC CANYELLES. (COL. PRIATS)

re les grans peces de fusta, la feien cavalleries proveïdes d'un balancí que es lligava al tauló. Moll endins, arrossegaven la peça que sortia de l'obertura dels vaixells, travessava la palanca i lliscava enllà per sobre uns corrons.

Les cases navíleres sitgetanes i llurs velers, representaren un gran paper en el tràfec colonial de la segona meitat del passat segle. Proveïren de cotó les fàbriques de filats del Pla de Barcelona i la d'en «Batlló i C.^a», de Sitges; de dogues, els boters del Penedès (Vilafranca i Vendrell); de fustes de construcció i fines per a ebenisteria, el comerç de Barcelona; de colonials, ultra el comerç de la ciutat comtal, el de la nostra vila. I, com exportadores, encaminaren els vins de Sitges i de Vilafranca a Puerto Rico, Habana, Nuevitas, Manzanillo i Santiago de Cuba; l'obra fabricada a les bòviles del Pla de Barcelona, als contractistes d'obres d'Habana on foren molt apreciades les rajoles de la nostra fabricació nacional.

Cal esmentar, encara, en parlar de l'antic tràfec sitgetà, la importació de petroli, a què es dedicà la casa «Catasús i C.^a», per llà

l'any 1890. La inicià amb un vaixell cisterna, anomenat *Ciudad de Reus*, el qual tenia la bodega convertida en un gran dipòsit on s'abocava el petroli. D'ací el seu nom de vaixell cisterna. Llavors, el sistema de tanques actual no era conegut. El *Ciudad de Reus*, una nau d'unes mil tones de registre i de tres pals, tenia a popa una alta xemeneia els extrems de la qual eren pintats de negre i de vermell amb un disc blanc el mig. En aquell temps, era l'únic vaixell petrolier que visitava el port de Barcelona.

La nau de cân «Catasús i C.^a» feia viatges de Filadèlfia (EE. UU. de N.-A.) a Barcelona, amb carregament de nafta en brut. Arribada ací descarregava al moll de llevant, del port de Barcelona, mitjançant un sifon que extreia el petroli de la cisterna del vapor i l'abocava a les botes. Les quals, un cop plenes, eren dutes en carros a la refineria que la casa havia instal·lat al Poble Nou. En aquella època la importació de petroli era molt migrada, car aquest combustible s'emprava només per a l'alimentació dels quinqués de la il·luminació privada i pública de l'alta muntanya.

La marina velera sitgetana s'extinguí per les raons que menaren la decadència general dels vaixells de vela. Calgué fer pas als moderns *Cargo Boats* (vapors de carga) amos, avui dia, del tràfec en totes les mars. Els velers de l'«Amell...», es perderen esberlats pels ciclons en ple Atlàntic. Els de cân «Robert i Carreres Grs.», els uns embarrancats i, d'altres, venuts com els de cân «Catasús i Cia.». Amb la pèrdua del bergantí-goleta *Fe*, a les goles de l'Ebre, s'esvaí el darrer vestigi d'un esplèndid passat, en el qual trobaren enaltiment nombre de fills de Sitges, distingits compatricis que donaren gran empenta al comerç colonial i bell renom a la vila amada. Llurs noms restaran sempre en el nostre pensament com a sinònims de respecte i d'estimació.

INFORMACIONS LOCALS

11ª EXPOSICIÓ D'ART DEL PENEDÈS AL VENDRELL

◆ Aquesta manifestació artística, la segona que la comarca penedesenca es proposa de celebrar, tindrà lloc la segona quinzena de juliol vinent, i promet revestir una importància de la més alta valor cultural.

El fet de coincidir la inaugural de l'Exposició i l'homenatge que hom prepara

a l'eminent músic En Pau Casals, fill de la vila penedesenca del Vendrell, dona a aquest esdeveniment un doble atractiu alhora que esperona els nombrosos artistes per tal que ella sigui una manifestació plena de l'art nostre.

Sabem que el pintor En Joaquim Mir cooperarà al bell èxit del concurs amb un bon nombre de teles inèdites, que N'Alexandre de Cabanyes treballa per presentar-hi una selecció de les seves admirables marines; que N'E.-C. Ricart també s'apresta a col·laborar-hi, i que s'hi exposaran obres d'En Santiago Rusinyol, d'En Ramon Casas, d'En Pere Inglada, d'En Miquel Utrillo, d'En Puig Peruchó, d'En Pere Jou, d'En Joan Llaveries, de N'Agustí Ferrer, d'En Josep Vidal, d'En Guillem Bergnes, i nombre d'altres artistes que ja feren amb llurs obres l'èxit de la primera Exposició celebrada a Vilafranca l'any passat.

La secció d'art retrospectiu promet ésser també cosa molt interessant; hom té ja la seguretat que s'hi exhibiran exemplars valuosíssims, els quals cridaran l'atenció del públic entès, tant per llur valor intrínseca com històrica.

L'actuació cultural d'aquesta II Exposició, la constituïran una sèrie de conferències, concerts i exposicions d'estudis que forçosament atrauran l'atenció del públic i de la premsa per la valor dels artistes i conferenciant a qui seran encomanats i l'interès dels temes que s'hi tractaran.

Del desonrotllo que vagi adquirint aquesta manifestació cultural, anirem informant-ne als nostres lectors a mida que es vagi puntualitzant el seu programa.

J. SOLER, IMPRESSOR: VILANOVA

VI MOSCATELL SELECTÍSSIM

“VÍDUA DE ROBERT”

EL PREFERIT EN ELS MERCATS AMERICANS

MOSTRES SOBRE DEMANDA

DE VENDA ACÍ EN TOTS ELS COLMADOS

CASA FUNDADA L'ANY 1870

SITGES